קריתמון ימי *Crithmum maritimum* – פורח בחוף הים (יולי 2016)

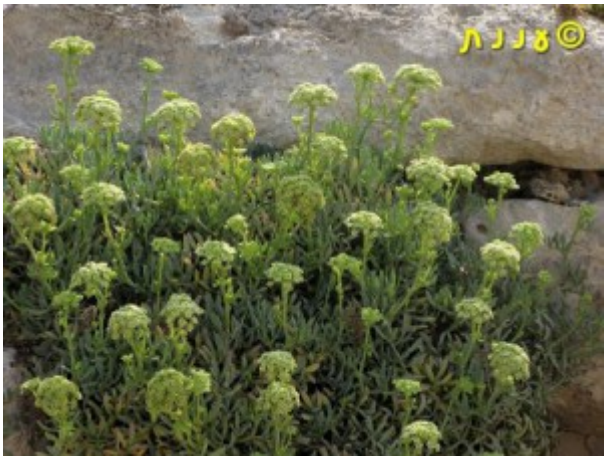
כתב: גדי פולק

סיסטמטיקה ושמות

קריתמון ימי *Crithmum maritimum* (סוככיים) הוא מין יחיד בסוג **קריתמון** שהוגדר ע"י לינה ב-1753. השם המדעי של הסוג *Crithmum* נגזר מהמילה היוונית krithi שפירושו גרגיר שעורה וזאת על שום הדמיון של פרי הקריתמון לגרגיר שעורה. Crethmos ו-Crethmon הם גם השמות של הצמח הנהוגים כיום ביוונית. תואר המין maritimum (=ימי) מתאר את בית הגידול. השם העברי הוא צורה עברית ותרגום של השם המדעי. ל**קריתמון ימי** כמה שמות באנגלית: Sea fennel, כלומר "שומֶר ים" – על פי הצורה והטעם; Samphire או Rock samphire – שמות שנגזרו מאיטלקית וצרפתית. פטרוס הקדוש הוא פטרון הדייגים – ומכאן הקשר עם חופי הים שבהם גדל הקריתמון. מכאן גם שמו המשובש בצרפתית Sampere שהשתלשל מ-St. Pierre. השם Sampere התגלגל באנגלית ל-Samphire. ו- St. Peter's grass

תיאור ופנולוגיה

קריתמון ימי הוא עשב רב-שנתי דמוי בן-שיח הגדל בחגורת הרסס בחוף הים. דמותו הכללית ככר נמוך שגובהו כ-30 ס"מ (כולל התפרחות) וקוטרו עשוי להגיע עד 50 ס"מ ויותר. השורש הראשי מפותח ועבה ומעמיק לעתים עד כדי 5 מטרים. מערכת של קני שורש בקרקע מאפשרת התפשטות של הצמח במרחב ותורמת לרבייה וגטטיבית דרך הנצת נצרים חדשים. בבסיס הנצר גבעול מעוצה שממנו מתפתחת מערכת ענפים המסתעפים בזיגזג. העלים יושבים על הענפים וערוכים בזוגות או שלשות של אונות או עלעלים בשרניים מוארכים היוצאים מפטוטרת ארוכה הבנויה כנדן (הנדן אופייני לכל צמחי משפחת הסוככיים). אורכם של העלעלים לרוב 2-3 ס"מ ורוחבם כסנטימטר אחד. צבעם אפרפר-ירוק הודות לשכבת שעווה מפותחת המצפה מבחוץ את הקוטיקולה של תאי האפידרמיס (שכבת החיפוי החיצונית של העלה).

קריתמון ימי

מימין – מראה כללי של הצמח. צילמה: יעל אורגד ©; משמאל – עלים. צילם: גדי פולק ©

קריתמון ימי פורח בארץ בחודשי הקיץ, ושיא הפריחה הוא בחודשי יולי ואוגוסט. התפרחת היא סוכך מורכב שלו 10-30 קרנות סוכך גסות ומחורצות (לרוב כ-20) הנושאות סוככונים בעלי פרחים אחדים. בבסיס הסוכך ישנם חפי מעטפת ובבסיס כל סוככון כמה עלי מעטפית. הפרחים קטנים (2-4 מ"מ), צבעם לבן-צהבהב ועלי הכותרת מעוגלים. הפרחים הרמפרודיטיים – 5 אבקנים ו-2 עלי שחלה. 2 עמודי העלי נמצאים מעל הכנית, שבה שקועות השחלות (שחלה תחתית). ההאבקה נעשית ע"י חרקים. הפרי דו-זרעון שאורכו כ-6 מ"מ, סגלגל בצורתו ובעל מרקם שעמי. צבע הפרי כצבע קש, אך לעתים נוטה לאדום.

קריתמון ימי – הסוכך והפרחים

מימין ומשמאל – צילמה: יעל אורגד ©; במרכז – צילמה: ערגה אלוני ©

להגדלה – לחצו על התמונות

קריתמון ימי – הפירות

מימין – צילם: גדי פולק ©; משמאל – צילמה: ערגה אלוני ©

להגדלה – לחצו על התמונות

בית גידול ואקולוגיה

קריתמון ימי מוגבל לחופי ים הנתונים לרסס מלוח הנישא ע"י רוחות הים. בבית גידול זה הוא נפוץ במיוחד במצוקי חוף ובסלעים (בישראל – בכורכר חופי). הוא שורד גם במקומות הנשטפים לפרקים בגלי הים בעת סערה. בבית גידול זה הוא צמח שכיח בחברה; בחופי הארץ לרוב יחד עם **בן-טיון בשרני** ו**עדעד רותמי**. הצמח עמיד למליחות וליובש. העמידות למליחות מוקנית לו באמצעות צבירת מים בעלים הבשרניים ובעזרת הקוטיקולה המכוסה בשעווה המונעת חדירת מלח מטיפות הרסס אל תוך טרפי העלים. שכבה זו תורמת גם לעמידות ליובש בכך שהיא מקטינה את שיעורי הדיות. השורש המעמיק עד כדי 5 מטרים מאפשר קליטת מים גם כאשר שכבת הקרקע העליונה מתייבשת.

במחקר שנערך בתוניסיה נמצא כי על אף שהצמחים עמידים לרסס המלוח ואינם ניזוקים ממנו, הרי שבתנאי מעבדה הצמיחה המיטבית היא בהיעדר מלח במצע הגידול. עודף מליחות דווקא מדכא את הצמיחה, כנראה בגלל הפרעה בהשגת מינרלים חיוניים כמו אשלגן וסידן ולא עקב קושי בקליטת מים עקב אפקט אוסמוטי של ריכוזי מלח גבוהים במצע הגידול. מכאן ש**קריתמון ימי** הוא הלופיט (צמח מלחה) פקולטטיבי סובלני למליחות, אך איננו אובליגטורי ה"דורש" מלח לצורך גידולו המיטבי.

קריתמון ימי בבית הגידול

מימין – צילמה: יעל אורגד ©; משמאל – צילמה: ערגה אלוני ©

להגדלה – לחצו על התמונות

תפוצה בעולם ובארץ

קריתמון ימי גדל בכל חופי ארצות אגן הים התיכון ובאיי הים התיכון. תפוצתו הגיאוגרפית מתמשכת גם לאורך החופים האטלנטיים של אירופה החל מפורטוגל, ספרד, צרפת ועד לאיים הבריטיים. גדל גם באיים הקנריים באוקיינוס האטלנטי. בנוסף ניתן למצוא אותו בחופי הים השחור. בארץ הוא גדל בחגורת הרסס, במצוקים ובסלעי כורכר חופיים, ותפוצתו מוגבלת לרוב למרחק של כמה עשרות מטרים מקו המים. הוא שכיח יותר בגלילות החוף הצפוניות – חוף הגליל, חוף הכרמל והשרון.

שימושים וחומרים בצמח

עוד בתקופות קדומות שימש **קריתמון ימי** הן למאכל וכתבלין והן כצמח מרפא ושימושים אלה רווחים גם כיום. לעלים טעם חריף-חמצמץ ומעט מלוח וניחוח המזכיר שומר. ניתן להשתמש בעלים לסלטים ולרטבים בצורות מגוונות של הכנה. העלים עשירים מאד בויטמין C והשימוש בעלי קריתמון כבושים היה שכיח בקרב יורדי ים כאמצעי למניעת מחלת הצפדינה. ברפואה העממית משתמשים במיץ הנסחט מהעלים או ובחליטות בתוך יין או אלכוהול ובמרתחים. גם ברפואה העממית הקדומה וגם ברפואת הצמחים של זמננו מייחסים לקריתמון סגולות של חומר משלשל, עצירת שתן, נוגד מחלת פודגרה,יעיל כנגד הכשת נחשים כאמצעי טיפול נגד תולעים, שיפור תיפקודי הכבד ועוד מגוון השפעות.

באזורים אחדים באנגליה הצמחים נאספו בכמויות ניכרות לצורכי מאכל ומרפא עד כדי כמעט הכחדה ולכן האיסוף בבר בחופים אלה כיום אסור. איסוף צמחים למטרות מאכל

ומרפא קיים גם היום בחופי דרום איטליה ובאי יוון.
כמו במרבית צמחי משפחת הסוככיים, העלים והפירות מכילים שמנים אתריים כגון Eugenol, Thymol, Carvacrol ורבים אחרים וכן Crithmene, שהופק לראשונה מצמחי **קריתמון**. הפירות מכילים ריכוז ניכר של שומנים ובתוכם שיעור גבוה של חומצה אולאית.
מחקרים וסקירות מקיפות על החומרים בצמח תיעדו נוכחות של חומרים מקבוצות נוספות –חומרים נוגדי חימצון (כמו חומצה כלורוגנית) , פלבונואידים ופוליפנולים.
הצמח נחשב כבעל פוטנציאל גבוה לגידול בחקלאות המבוססת על שימוש במים מלוחים.
כמו כן הוא מתאים לגידול במסלעות נוי כורכריות באזור חוף הים.

ספרות:

Atia A Barhoumi Z Mokded R Abdelly C et al. 2011 Environmental eco-physiology and economical potential of the halophyte *Crithmum maritimum* L. (Apiaceae). Journal of Medicinal Plants Research Vol. 5(16), pp. 3564-3571.

Ben Hamed K Debez A Chibani F and Abdelly C 2004 Salt response of *Crithmum maritimum*, an oleagineous halophyte Tropical Ecology 45(1): 151-159.

Franke W 1982 Vitamin C in Sea Fennel *Crithmum maritimum*, an edible wild plant. Economic Botany 36: 163-165.

Meot-Duros L and Magne C 2009 Antioxidant activity and phenol content of *Crithmum maritimum* L. leaves. Plant Physiology and Biochemistry 47: 37–41.

Özcan M Akgül A Bas¸cr KHC Özck T et al 2001 Essential oil composition of sea fennel *Crithmum maritimum* form Turkey Nahrung/Food 45 No. 5: 353–356.

Venturini G *Crithmum Maritimum*. http://www.photomazza.com/?Crithmum-maritimum&lang=en

Zohary M 1972 Flora Palaestina vol 2. The Israel Academy of Sciences and Humanities. Jerusalem.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פולק ג 2016 קריתמון ימי Crithmum maritimum – פורח בחוף הים (יולי 2016), "פורחים עכשיו", כתב-עת "כלנית" מספר 3.
/https://www.kalanit.org.il/crithmum-maritimum